

Deel 2:

Per ongeluk een
heldhaftige bevrijder...

Z.O.Z.

voor uitleg over
de items in de
vitrine!

TENTOONSTELLING

OVERLEVEN IN ONVRIJHEID

De oorlogsdilemma's van
vijf Steenbergenaars

Een bijdrage van

ter gelegenheid van

OVERLEVEN IN ONVRIJHEID

**De oorlogsdilemma's van
vijf Steenbergenaren**

In de Tweede Wereldoorlog werden Steenbergenaren, ongeacht hun afkomst of politieke voorkeur, voortdurend geconfronteerd met conflicten tussen morele principes en praktische overwegingen. Waar men voorheen sprak in termen van 'goed' of 'fout', lijkt er tegenwoordig meer aandacht te bestaan voor de complexiteit van de oorlog en de grijstinten in de persoonlijke verhalen van de betrokkenen. De tentoonstelling 'Overleven in Onvrijheid' sluit aan bij deze ontwikkelingen. Aan de hand van vijf persoonlijke verhalen proberen we het beeld van de Tweede Wereldoorlog te voorzien van context, nuance en gelaagdheid.

Centraal staan de persoonlijke verhalen en dilemma's van een voorheen onbekend slachtoffer van de *Arbeitseinsatz*, een soldaat van de Prinses Irene Brigade, een moeder met een Verzetshedenkingskruis, een gesneuvelde oostfrontvrijwilliger en een strijdbare priester die het leven liet in concentratiekamp Dachau. Kortom, vijf Steenbergenaren die werden geconfronteerd met lastige keuzes. In drie van de vijf gevallen, direct of indirect, met de dood tot gevolg. Want vaak bleken de dilemma's veel gevaarlijker en ingewikkelder te zijn dan ze op het eerste gezicht leken.

Per ongeluk een heldhaftige
bevrijder...

Cees van der Wegen

Dienstplichtige soldaat

* 15-04-1911 *Steenbergen*

† 01-08-1961 *Roosendaal*

Cornelis van der Wegen, van het Doornedijkje, was vele jaren een bekende figuur in Steenbergen. Hij diende als gemeentebode op het gemeentehuis in de Kaaistraat. Wat weinig mensen wisten was dat hij als soldaat bij de beroemde Prinses Irene Brigade diende en als hoog gedecoreerde bevrijder vanuit Engeland in 1944 terug in Steenbergen arriveerde. Hij vertelde er zelf niet graag over en in zijn bescheidenheid zijn ook niet alle medailles die hem toekomen uitgereikt. Van der Wegen had last van posttraumatische stress en probeerde zijn ervaringen eerder te ontwijken in plaats van uit te dragen. Gelukkig krijgt hij hier een plek die hem toekomt

in de historie van onze gemeenschap.

Dienstplichtige soldaat

Van der Wegen was geboren op 15 april 1911 in Steenberg. Vlak voor het uitbreken van de oorlog, ondanks dat hij relatief op leeftijd en getrouwd was, werd hij voor de dienstplicht opgeroepen. Hij diende bij het Nederlandse leger en maakte in die hoedanigheid de gevechten aan de Peel-Raamstelling mee.

Hij werd meegezogen in de terugtocht van het leger en arriveerde volgens de overlevering per fiets in Steenberg. Hij kon mogelijk nog vaarwel tegen zijn vrouw zeggen en vervolgde in een groep van een man of tien het vluchtende leger richting Zeeland. Waarom hij niet thuis bleef is een interessante vraag waarop we het antwoord niet weten.

Een lange onzekere reis

Vanaf Bergen op Zoom fietst hij met een groep metgezellen naar West-Zeeuws-Vlaanderen. De tocht wordt voortgezet naar Brugge, waar ze een aantal BBA bussen vol soldaten vinden. Ze stappen in met eindbestemming...Engeland. Onderweg is de chaos van vluchtende militairen en burgers onbeschrijfelijk. Van der Wegen krijgt last van een ontsteking en wordt in het hospitaal opgenomen. Na de behandeling staat hij alleen op straat. Wederom neemt hij een opmerkelijke beslissing; hij is vastbesloten om de tocht naar Engeland te volbrengen. Welke idee hem drijft of dat hij uit puur plichtsbesef handelt, weten we niet.

Hij wordt door het Nederlandse consulaat geholpen en met een gift van 100 frank op zak vindt hij uiteindelijk in Brest vervoer naar Engeland. Na de douaneformaliteiten wordt hij met legernummer

188 opgenomen bij de Prinses Irene Brigade: het leger van de Nederlandse regering in ballingschap. Hij schrijft zijn vrouw vanuit het legerkamp; *“Wat er verder met ons zal gebeuren moeten we maar afwachten, ik hoop ‘t u spoedig zelf in de Molenweg te kunnen vertellen”*.

Leden van de Prinses Irene Brigade tijdens een militaire oefening in het Verenigd Koninkrijk.

In Engeland volgen vele maanden van training die zich aaneenrijgen tot jaren. Na de landing in Normandië op 8 augustus 1944, volgt het eerste confrontatie met de Duitse Wehrmacht. Cornelis heeft later nooit over zijn ervaringen vertelt. Alles wat we weten is dat hij als hospik diende bij de brigade. De enige informatie die voorhanden is, is afkomstig van een speciaal schrijven van de brigadecommandant

Luitenant-Kolonel De Ruyter van Stevink; *"...zijn rustige en kalme evacuatie van een gewonde Britse soldaat onder vijandelijk vuur..."*, waren reden om de inmiddels tot sergeant gepromoveerde Van der Wegen een oorkonde uit te reiken.

Onderscheiden

Door het Belgische Koninkrijk werd hij onderscheiden met het 'Belgische militaire kruis 2e klasse met palm' en het Belgisch 'oorlogskruis met palm'. Het Britse Koninkrijk eert hem met de 'Commonwealth Campaign Stars en Medals'; 'The 1939 – 1945 Star', 'The France and Germany Star', 'The Defence Medal' en '1939 – 1945 Medal'.

Sergeant ziekenverpleger van der Wegen zwaait af op 31 oktober 1945 in Bergen op Zoom.

Sergeant Cees van der Wegen poseert in uitgaanstenuw na zijn thuiskomst. Boven zijn linker borstzak prijkt het lintje van het oorlogsherinneringskruis. (Foto: collectie Robert W. Catsburg)

Het petemblem van Cees van der Wegen dat hij droeg gedurende zijn tijd bij de Prinses Irene Brigade. Zie items in vitrine. (Collectie Robert W. Catsburg)

Dilemma's, keuzes en gevolgen

Plichtsbesef of eigen belang?

Het lijkt er op dat Van der Wegen in een maalstroom van gebeurtenissen werd gezogen, waarin het lastig was om overdachte en rationele keuzes te maken. We weten te weinig van zijn overdenkingen uit die tijd, maar de vraag die zijn, in meer of mindere mate gedwongen, avontuur oproept, is wanneer de plicht jegens het land eindigt en je je eigen persoonlijke belang laat prevaleren. Wanneer is het collectief belangrijker dan het belang van het individu? Zeker in de moderne tijd lijkt het wel alsof de staat meer plichten tegenover de burgers heeft dan andersom. Het begrip collectief is ten opzichte van 80 jaar geleden in waarde sterk gedaald, ten bate van de persoonlijke ontplooiing en ontwikkeling. Dit kan voor een individu als beter worden ervaren, maar wat we daarmee bereiken mochten er tijden van nood en schaarste aanbreken...

Plicht versus persoonlijke veiligheid

Tijdens de Duitse bezetting van Nederland kregen Nederlandse soldaten, zoals leden van de Prinses Irene Brigade, te maken met talrijke complexe en gevaarlijke dilemma's. Deze dilemma's waren niet alleen moreel en ethisch van aard, maar ook diep persoonlijk, en beïnvloedden hun leven tijdens en na de oorlog.

Een van de grootste dilemma's voor soldaten was de keuze tussen hun plicht tegenover het vaderland en hun persoonlijke veiligheid. Velen stonden voor de keuze om actief deel te nemen aan de strijd, met alle risico's van dien, of om veiligheid te zoeken bij

hun families en geliefden. Deze soldaten waren vaak gedwongen om hun eigen leven en welzijn ondergeschikt te maken aan de grotere oorlogsinspanning, een beslissing die grote persoonlijke opofferingen vereiste.

Vluchten of vechten

Toen Nederland in mei 1940 werd bezet, moesten veel soldaten beslissen of ze zouden blijven vechten tegen een ogenschijnlijk onoverwinnelijke vijand of zouden vluchten naar veiliger oorden. De keuze om naar Engeland te vluchten om zich aan te sluiten bij de strijdkrachten van de Nederlandse regering in ballingschap was niet eenvoudig. Het betekende het verlaten van huis en haard, vaak zonder te weten of ze hun families ooit weer zouden zien. Deze beslissing werd bemoeilijkt door de chaos van de oorlog, de onzekerheid van de reis en de constante dreiging van ontdekking en arrestatie door de nazi's.

De gevolgen van oorlogsvoering

Na de oorlog worstelden veel soldaten met de psychologische gevolgen van hun ervaringen. Posttraumatische stressstoornis (PTSS) was een veelvoorkomend probleem dat het leven van vele veteranen ernstig beïnvloedde. Het omgaan met traumatische herinneringen, schuldgevoelens en de nasleep van hun beslissingen tijdens de oorlog bracht blijvende emotionele en mentale uitdagingen met zich mee. Voor velen was het moeilijk om hun ervaringen te delen, wat leidde tot isolatie en verdere emotionele problemen.

Ethische overwegingen en erkenning

Na de oorlog moesten veel soldaten ook omgaan met de erkenning en waardering van hun daden. Hoewel sommigen hoog werden gedecoreerd,

voelden velen zich ongemakkelijk bij deze erkenning, deels door hun bescheidenheid en deels door de pijnlijke herinneringen die het oprakelde. De interne strijd om hun heldendaden te erkennen zonder te worden overspoeld door de trauma's van de oorlog creëerde een blijvend moreel en emotioneel dilemma. Mede omdat vele ex-soldaten hun verhaal hierdoor niet konden delen, was het erg moeilijk voor de omgeving om de daden van de ex-soldaat op de juiste waarde in te kunnen schatten.

Impact op familie en gemeenschap

De keuzes die deze soldaten maakten hadden ook een diepe impact op hun families en gemeenschappen. Hun afwezigheid, de risico's die ze namen en de trauma's die ze meebrachten, beïnvloedden hun relaties en de manier waarop ze werden gezien door de maatschappij. Dit zorgde voor verdere conflicten en dilemma's, zowel voor de soldaten zelf als voor hun naasten, die moesten leren omgaan met de gevolgen van de oorlog op hun geliefden.

Conclusie

De dilemma's waarmee Nederlandse soldaten tijdens de Duitse bezetting te maken kregen waren intens en veelvuldig. Van het afwegen van plicht tegen persoonlijke veiligheid, het maken van moeilijke ethische keuzes in het heetst van de strijd, tot het omgaan met de langdurige gevolgen van hun beslissingen na de oorlog.

Deze dilemma's benadrukken de complexe en vaak tragische realiteit van oorlog en de blijvende impact ervan op degenen die ervoor kiezen te vechten voor hun land en vrijheid.

#prinsesirenebrigade

De Prinses Irene Brigade was een Nederlandse eenheid die tijdens de Tweede Wereldoorlog werd gevormd uit militairen die naar Groot-Brittannië waren uitgeweken na de Duitse inval in Nederland in 1940. Opgericht in 1941, bestond de brigade voornamelijk uit Nederlandse vrijwilligers en verzetsstrijders die wilden bijdragen aan de bevrijding van hun vaderland. De eenheid kreeg haar naam ter ere van prinses Irene, dochter van koningin Juliana.

De Prinses Irene Brigade onderging intensieve training in Groot-Brittannië voordat ze in augustus 1944 deelnam aan de geallieerde landing in Normandië. Ze speelde een kleine rol in de bevrijding van Frankrijk, België en uiteindelijk Nederland, waarbij ze onder andere betrokken was bij gevechten in Tilburg. Ze waren een lange periode op Walcheren en Noord-Beveland gestationeerd, waarna de brigade eind april 1945 in Hedel weer het gevecht aanging met de Duitsers.

Na de capitulatie kreeg de brigade de eer om Den Haag binnen te maken. Na de bevrijding van Nederland in 1945 werd de brigade ontbonden, en de leden keerden terug naar het burgerleven of sloten zich aan bij de Nederlandse strijdkrachten.

#dienstplicht #mobilisatie

De militaire dienstplicht werd in Nederland in 1912 ingevoerd, waarbij Nederlandse mannen vanaf hun twintigste verjaardag verplicht waren om dienst te nemen. De duur van de dienstplicht varieerde, maar was doorgaans tussen de zes en twaalf maanden. In Steenbergen waren het voornamelijk het 3e Infanterieregiment en het 7e Veldartillerieregiment waar lokale dienstplichtigen hun dienst vervulden.

In aanloop naar de Tweede Wereldoorlog, vanwege de groeiende dreiging van Nazi-Duitsland, besloot de Nederlandse regering in 1939 tot algehele mobilisatie. Dit betekende dat alle dienstplichtigen en reservisten werden opgeroepen om de Nederlandse strijdkrachten te versterken.

Tijdens de Duitse inval in mei 1940 bleken de Nederlandse strijdkrachten echter onvoldoende voorbereid en bewapend om het krachtige en goed georganiseerde Duitse leger tegen te houden. Na vijf dagen van hevige gevechten capituleerde Nederland op 15 mei 1940.

De dienstplicht en de mobilisatie bleken niet voldoende om de Duitse overmacht te weerstaan, met als gevolg dat de meeste dienstplichtige soldaten in krijgsgevangenschap belandden. Gedurende de bezetting door Nazi-Duitsland werd de Nederlandse dienstplicht opgeschort. In 1946 werd deze opnieuw ingevoerd.

Meer informatie

Video

In juli 1944 bevond de Koninklijke Nederlandse Brigade 'Prinses Irene' zich nog in Engeland. Een filmpje, met unieke kleurenbeelden, toont hoe zij zich voorbereidde op de komende veldtocht. Ook is te zien hoe koningin Wilhelmina op 27 augustus 1941 het vaandel aan de brigade uitreikte.

Bekijk het filmpje op het YouTube-kanaal van het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH):

www.youtube.com

Artikelen De Steenen Kamer

Jaarboek 2013, Steenbergenaar in Battle Dress onder Montgomery (Cees van der Wegen), Robert W. Catsburg, pagina 53 - 63.

Jaarboek 2014, Het gereconstrueerde verhaal van David van de Velde, Richard van de Velde, pagina 55 - 100.

Vind de jaarboeken op:

www.boekenbestellen.nl

Contact

Heb je naar aanleiding van deze tentoonstelling nog vragen of opmerkingen? Neem dan contact met ons op via onze website www.hkkdesteenenkamer.nl of volg ons op Facebook:

@HEEMKUNDEKRINGDESTEENENKAMER

Colofon

De tentoonstelling **Overleven in Onvrijheid**, onderdeel van het programma #samen80jaervrij van de gemeente Steenbergen, werd u aangeboden door heemkundekring De Steenen Kamer en is, waar mogelijk, tot stand gekomen in overleg met de nabestaanden van de uitgelichte personen.

Werkgroep:	Robert Catsburg, Philip Damen, Marina van Elzaker, William Jansens, Hanneke Meulblok, Geo Pelle en Chiel Veraart
Foto's:	Beeldbank WO2 - NIOD (tenzij anders vermeld)
Redactie:	Robert Catsburg, Philip Damen en Hanneke Meulblok
Vormgeving:	Philip Damen www.studiodamen.nl

© 2024 De Steenen Kamer. *Alle rechten voorbehouden.*

Met dank aan Jan Gelten voor het beschikbaar stellen van de vitrines van de Gummaruskerk. De tentoonstelling is mede mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van:

Objecten: Per ongeluk een heldhaftige bevrijder...

Item #1 - Het petembleem van Cees van der Wegen dat hij droeg gedurende zijn tijd bij de Prinses Irene Brigade. Eenzelfde embleem werd gedragen door alle leden van het Nederlandse leger in Groot-Brittannië.

Item #2 - Het militaire paspoort van Cees van der Wegen. Cees had legernummer 188 en werd dit paspoort op 24 september 1940 uitgereikt. Het boekje bevatte eveneens de administratie van de uitbetalingen van de soldij. Gedurende de hele oorlog droeg hij dit belangrijke identificatiedocument bij zich, waardoor het erg versleten is.

Item #3 - Net als zijn vele Britse en Canadese collega's mocht Cees van der Wegen door Groot-Brittannië uitgegeven medailles dragen, maar koos ervoor om deze niet aan te vragen. De medailles die hij nooit droeg waren, v.l.n.r. 39-45 Star, Defence Medal, France and Germany Star en de War Medal.

Item #4 - Een baret, de zogenaamde General Service Cap, en uitmonstering van de Prinses Irene Brigade. (baret, met schouder titel en NEDERLAND embleem met dank aan Richard van de Velde)